

УДК 378:373.211.3.03:502

Пинзенник Олена Мафтеївна

кандидат педагогічних наук, доцент

доцент кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти
Мукачівський державний університет, м.Мукачево, Україна

ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ У СФЕРІ «ПРИРОДА» МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Стаття присвячена проблемі формування компетентності у сфері «Природа» майбутнього фахівця дошкільної освіти у процесі професійної підготовки у вищому навчальному закладі. Розглядається проблема оптимізації навчального процесу під час підбору форм, методів та прийомів організації природознавчої освіти студентів вищого навчального закладу, що сприятиме вирішенню навчальних і професійних проблем, формуванню інтересу і емоційно-ціннісного ставлення до навколишньої природи, навчальної і професійної діяльності, а отже здатності до професійної самореалізації.

Ключові слова: компетентність, компетентнісний підхід, професійна підготовка, форми та методи професійної підготовки.

Вступ. Підготовка фахівців у галузі освіти вимагає принципово нового підходу, що зумовлено проблемами соціально-економічного розвитку України, процесами глобалізації, інтеграції та інформатизації суспільства. Професійна підготовка майбутніх вихователів дітей дошкільного віку здійснюється у ВНЗ, де закладаються основи педагогічної освіти та професійної компетентності, а тому від якості підготовки значною мірою залежить подальше становлення майбутніх педагогів, їх успіх у педагогічній діяльності.

Необхідним компонентом професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів є компетентність у сфері «Природа», яка допомагає пізнати та зрозуміти взаємозв'язки у довкіллі, виробити життєві орієнтири, сформувавши актуальне бачення місця людини в природі, активізувати потреби в самоосвіті та самовдосконаленні, а отже, сприяє професійному зростанню майбутніх фахівців, формуванню загальної професійної компетентності, екологічного мислення, ціннісного ставлення до навколишньої природи. В умовах оновлення змісту природознавчої освіти, великого значення набуває впровадження нових технологій компетентнісного підходу навчання природознавства, які сприяють формуванню особистісних та професійних якостей майбутніх вихователів, здатності до навчання упродовж життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Широке використання поняття «компетентнісний підхід» у нормативно-правових і концептуальних документах, у наукових розвідках вітчизняних і зарубіжних педагогів свідчить, що цей підхід стає реалією сучасної освіти та активно реалізується в навчально-виховному процесі, оскільки вирішення завдань сучасної вищої освіти потребує істотного посилення самостійної й продуктивної діяльності тих, хто навчається, розвитку їхніх особистісних якостей і творчих здібностей.

Дослідженню проблеми професійної підготовки майбутніх педагогів завжди приділялася значна увага, зокрема, таким її аспектам, як: дидактичні засади професійної підготовки фахівців (В.Бондар, С.Гончаренко), розвиток особистості педагога у процесі професійної підготовки (Г.Балл, Г.Васянович, В.Рибалка та ін.); оволодіння основами педагогічної майстерності (І.Зязюн, С.Барбіна) та педагогічної творчості (В.Кан-Калик, Н.Кічук, М.Д.Нікандров, С.Сисосва та ін.); теоретико-методологічні засади компетентнісного підходу в освіті (В.Болотов, Г.Селевко, В.Химинець та ін.); створення сучасних моделей і технологій особистісно орієнтованого навчання та виховання (Ш.А.Амонашвілі, І.Бех, О.Савченко, А.Хуторський та ін.).

Увага ряду науковців зосереджувалася і на професійній підготовці вихователів дошкільних навчальних закладів та вчителів початкової школи. Розглядалися © Пинзенник О.М.

теоретичні та методичні засади підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів (Ч.Корчинський, Н.Пічко, Т.Поніманська); формування еколого-педагогічної культури вихователя (Н.Лисенко); формування пізнавальної самостійності майбутніх вихователів засобами інтелектуальної гри (В.Бенера); розвиток творчого потенціалу особистості вихователя (В.Лисовська); професійна підготовка студентів у педагогічному коледжі (С.Балашова, О.Полякова, О.Тимчик); природознавча підготовка вихователя дошкільного навчального закладу (Г.Беленька, Н.Яришева та ін.) та вчителя початкової школи (Т.Байбара, Н.Бібік, О.Біда та ін.); екологічне виховання дітей дошкільного віку в процесі ознайомлення з природою (О.Білан, Н.Горопаха, З.Плохій та ін.); виховання емоційно-ціннісного ставлення до природи у дітей старшого дошкільного віку (В.Маршицька).

Разом з тим, теоретичний аналіз наукових досліджень свідчить, що проблема компетентнісного підходу у процесі навчання природознавства майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів ще недостатньо досліджена як в теоретичному, так і в практичному аспектах, зокрема не дістали ґрунтовного розкриття і обґрунтування зміст, форми і методи навчання, які мають забезпечити формування компетентності у сфері «Природа» майбутніх вихователів дітей дошкільного віку.

Метою статті є виявлення оптимальних форм і методів формування компетентності у сфері «Природа» майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у вищому навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу. Ефективність процесу формування природознавчої компетентності залежить від того, наскільки його завдання, зміст, форми і методи відповідають установкам, потребам, інтересам і ціннісним орієнтаціям майбутніх педагогів. Це надає пріоритет компетентнісному підходу у навчанні природознавства майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у вищому навчальному закладі.

Сьогодні відбувається активне переосмислення педагогічних ідей з точки зору компетентнісного підходу в освіті.

Компетентнісний підхід як напрям модернізації освіти було обґрунтовано О.Овчарук [3], на думку якого саме в компетентнісному підході відображено зміст освіти, що не зводиться до знаннево-орієнтованого компонента, а передбачає набуття цілісного досвіду вирішення життєвих проблем, виконання ключових функцій, соціальних ролей, вияв компетенцій. Компетентнісний підхід зумовлює не інформованість студента, а розвиток умінь вирішувати проблеми, які виникають у життєвих ситуаціях.

І змістова, і процесуальна складові компетентнісного підходу спрямовані на досягнення нового цілісного освітнього результату, який віддзеркалює підсумок од-

ночасного засвоєння змісту освіти й розвитку особистості, що опанувала значущий для неї зміст.

В умовах компетентнісного підходу у процесі формування природознавчих знань майбутніх фахівців дошкільної освіти здебільшого акцентується увага на результаті навчання; при цьому як результат розглядається не сума засвоєної інформації, а здатність педагога діяти в різних проблемних ситуаціях, застосовувати досвід успішної діяльності у процесі виховання дітей дошкільного віку.

Однією з визначних умов реалізації проблеми компетентнісного підходу в умовах вищого навчального закладу є підбір форм, методів та технологій організації навчального процесу.

Форми організації навчання є вираженням узгодженої діяльності викладача і студентів, яка здійснюється у встановленому порядку і певному режимі. Вони мають соціальну зумовленість, регламентують спільну діяльність учасників педагогічного процесу, визначають співвідношення індивідуального і колективного навчання, ступінь активності студентів в пізнавальній діяльності та керівництва нею з боку викладача.

До основних форм організації процесу формування компетентності у сфері «Природа» у вищому навчальному закладі ми відносимо:

- компетентнісно орієнтовані лекційні, семінарські, практичні, лабораторні заняття, навчально-пізнавальні екскурсії в природу;
- пробні та відкриті заняття в базових дошкільних навчальних закладах для студентів;
- індивідуальні консультації;
- самостійна пошуково-дослідницька робота студентів: спостереження за об'єктами і явищами природи та аналіз їх результатів, ведення календарів фенологічних спостережень, інвентаризація природних об'єктів, фіксація вражень у колекціях, гербарному матеріалі, проектування, курсова робота;
- позааудиторна робота студентів: пошуково-дослідницька та практично-доцільна діяльність у природничій лабораторії, на навчально-дослідній земельній ділянці навчального закладу; екскурсії в природу; участь у конкурсах, конференціях, загальноміських заходах з охорони природного довкілля.

Серед основних умов, які визначають ефективність процесу формування природознавчої компетентності, особливе місце посідають методи навчання, бо вони безпосередньо формують і визначають характер взаємин викладачів і студентів, суттєво впливають на формування суб'єкт-суб'єктних стосунків між ними.

Формування компетентності у сфері «Природа» майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів – це процес активного оволодіння теоретичними та практичними основами природознавства та методики ознайомлення дошкільників з природою, тому головне місце серед методів навчання повинні зайняти ті, що забезпечують розвиток творчого потенціалу особистості, вчать майбутнього фахівця самостійно здобувати знання, інтенсифікують процес навчання та передбачають його тісний зв'язок з практикою. Тобто, навчальний процес має бути орієнтований на застосування активних методів навчання [2, с.45].

На основі аналізу існуючих методів навчання, ми виділяємо серед них ті, які найкращим чином сприяють особистісно орієнтованому навчанню основ природознавства майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, їх підготовці до професійної діяльності, а саме: аналіз педагогічних ситуацій, евристична бесіда, навчально-тематична дискусія, ділові та рольові ігри, пошуково-дослідницька діяльність, творчі проекти, вікторини, імітаційні тренінги тощо.

Як зазначає Г.В.Беленька, з метою забезпечення більшої ефективності методів навчання доцільно вводити до їх структури інтерактивні прийоми, що стиму-

люють активність студентської аудиторії та допомагають зробити взаємодію суб'єктів навчальної діяльності більш відкритою, а отже і конструктивною. Вчена виділяє серед них такі: прийом активного слухання; робота за структурною моделлю; змагальний прийом; прийом «великого аркушу» для запису думок, фактів, доказів; жарт, художнє слово; використання наочності; невербальне спілкування та інші [1, с.82-99].

Ми поділяємо думку автора, і вважаємо, що у процесі формування компетентності у сфері «Природа» майбутніх вихователів доцільно використовувати такі інтерактивні прийоми навчання: нетрадиційне привітання та повідомлення теми заняття; проблемні питання; пізнавальні завдання; змагання; художнє слово; невербальне спілкування; активізація суб'єктного досвіду студентів; плани-проекти лекцій, семінарських занять.

До педагогічних технологій реалізації компетентнісного підходу у фаховій підготовці майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів відносимо технології: дослідницької роботи у групі; індивідуалізації і диференціації навчання; створення ситуації успіху; творчого розвитку [4, с.82-99].

Коли рівень поінформованості студентів досить високий і вони мають досвід професійної діяльності, можна ставити проблемні запитання, які, вказуючи на сутність навчальної проблеми, спонукають до обмірковування проблемної ситуації. Так, при вивченні теми: «Організація еколого-розвивального середовища дошкільного закладу» ми ставили студентам таке запитання: «Як, на вашу думку, доцільніше організувати осередки природознавчого змісту, щоб забезпечити всебічний розвиток дитини-дошкільника? Як здійснювати реалізацію завдань з методики ознайомлення дітей з природою, якщо площа ділянки обмежена і не відповідає нормам?». Студенти, замислюючись над змістом ситуації, виявляють інтерес до теми лекції, намагаються самостійно або разом з викладачем розв'язати проблемну ситуацію. Навчальні проблеми повинні бути посильні за своєю складністю, враховувати пізнавальні можливості студентів, міститися в руслі предмета, і становити інтерес для майбутньої професійної діяльності.

Ефективними у підготовці до практичної діяльності майбутнього вихователя, є також практичні заняття з елементами моделювання фрагментів занять з ознайомлення дітей з природою, що проводяться з метою набуття або корекції навичок та умінь професійної діяльності майбутніх вихователів. Такий метод називають тренінгом. Отже, тренінг – це корекційний метод виховання, орієнтований на активну групову психологічну роботу [5]. У процесі тренінгу виділяються мікро ситуації в умовах, коли студент повинен тренувати і виробляти ті чи інші вміння (наприклад: провести спостереження за об'єктом природи, поставивши відповідні запитання до дітей (уявно); провести початок заняття (сюрпризний момент); один із етапів дидактичної гри; дослід тощо).

Тренінги використовуються і з метою формування у майбутніх педагогів ціннісного ставлення до природи та її об'єктів. Соціально-психологічні тренінги екологічного спрямування – це самоаналіз ставлення до природи. Самоаналіз допомагає студентам визначити, наскільки адекватним є їхнє ставлення до природи, накреслити шляхи самовдосконалення.

При цьому розв'язуються такі завдання: – підвищення рівня позитивного емоційного сприйняття природних об'єктів; – корекція потреб та мотивів взаємодії особистості з об'єктами природи.

Для забезпечення оптимального виховного впливу серії тренінгів важливо дібрати їх види, адекватні переліченим завданням. Залежно від мети розрізняють тренінги: ділового спілкування; самостійного пошуку; почуттєвого досвіду; взаємосприйняття; самопізнання тощо.

Нами використовувалися тренінги почуттєвого досвіду («Обмінюємося враженнями», «Я – об'єкт природи»), оскільки для майбутнього вихователя важливим є здібність і бажання чуттєво пізнавати природу. Розвивати цю природну здібність людини можливо, використовуючи чуттєво-образні способи пізнання, а саме:

- олюднення (надання об'єктам і явищам природи функцій людини);
- емпатія («вживання» в об'єкт, чуттєве споглядання, тобто відчуття додатковості до природи, наприклад: «Я – річка», «Я – пташка», «Я серед квітів», «Я серед дерев»).

З метою моделювання професійної діяльності майбутніх вихователів, проводимо практичні заняття у формі рольової гри: «Гра-заняття у дитячому садку», «Консультація для батьків», «Батьківські збори» та ін. У грі вирішуються завдання навчання та виховання дошкільників у процесі ознайомлення з природою.

Крім того, гра сприяє колективній співпраці, активності, контактності, професійній відповідальності та дисциплінованості. Вона забезпечує формування творчих умінь майбутнього фахівця щодо узагальнення, аналізу, прогнозування професійної діяльності.

Викладений матеріал дозволяє зробити наступні **висновки**. Аналіз проблеми компетентнісного підходу у процесі професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів показав, що означена проблема перебуває в центрі уваги дослідників. Доцільними формами і методами формування компетентності у сфері «Природа» майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів є: дискусія, аналіз педагогічних ситуацій, ділові та рольові ігри, вікторини, творчі проекти, пошуково-дослідницька діяльність у природі; педагогічні технології: відкритого навчання, творчого розвитку, створення ситуації успіху, ситуації вибору, опора на суб'єктивний досвід студента.

Таким чином, застосування різноманітних форм, методів і технологій у процесі формування компетентності у сфері «Природа» сприяє створенню умов для глибокого й повного засвоєння студентами навчального матеріалу, вирішенню навчальних і професійних проблем, розвитку творчих здібностей студентів, підвищенню комунікативної активності, формуванню інтересу і емоційно-ціннісного ставлення до навколишньої природи, навчальної і професійної діяльності, а отже здатності до професійної самореалізації.

Список використаної літератури

1. Бельська Г.В. Інтерактивні прийоми викладання навчальної дисципліни у вищій школі (на матеріалі курсу «Методика ознайомлення дошкільників з природою») / Нац. Пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К.: 2003. – 118 с.
2. Козак Л.В. Використання інтерактивних методів та прийомів в особистісно орієнтованому навчанні природознавству майбутніх вихователів //Інтерактивні методи навчання як засіб оптимізації навчально-виховного процесу (з досвіду підготовки бакалаврів спец. «Дошкільне виховання»). Науково-методичний посібник. – К.: Київський педагогічний коледж ім. К.Д. Ушинського, 2006. – С. 44-52.
3. Овчарук О. Компетентність як ключ до оновлення змісту освіти. [Електронний ресурс]/ О.Овчарук. – Режим доступу: <http://osvita.ua/school/method/381>
4. Перспективні освітні технології: Наук.-метод. посібник / За ред. Г.С.Сизоненко – К.: Гопак, 2000. – 560 с.
5. Пинзеник О.М. Методика викладання дисциплін природознавчого циклу. Навчальний посібник / О.М.Пинзеник. – К.: Кондор-Видавництво, 2014. – 120 с.

Стаття надійшла до редакції 07.04.2017 р.

Пинзеник Елена

кандидат педагогических наук, доцент
доцент кафедры педагогики дошкольного и начального образования
Мукачевский государственный университет, г. Мукачево, Украина

ОПТИМИЗАЦИЯ ПРОЦЕССА ФОРМИРОВАНИЯ КОМПЕТЕНТНОСТИ В СФЕРЕ «ПРИРОДА» БУДУЩЕГО ВОСПИТАТЕЛЯ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Статья посвящена проблеме формирования компетентности в сфере «Природа» будущего специалиста дошкольного образования в процессе профессиональной подготовки в высшем учебном заведении. Рассматривается проблема оптимизации учебного процесса при подборе форм, методов и приемов организации природоведческого образования студентов высшего учебного заведения, что будет способствовать решению учебных и профессиональных проблем, формированию интереса и эмоционально-ценностного отношения к окружающей природе, учебной и профессиональной деятельности, а следовательно – способности к профессиональной самореализации.

Ключевые слова: компетентность, компетентностный подход, профессиональная подготовка, формы и методы профессиональной подготовки.

Pynzenyk Olena

Candidate of Pedagogical Sciences, Ph.D., Associate Professor
Department of Preschool and Primary Education
Mukachevo State University, Mukachevo, Ukraine

OPTIMIZATION OF THE PROCESS OF FORMATION OF COMPETENCE IN THE FIELD «NATURE» OF FUTURE EDUCATORS OF PRESCHOOL CHILDREN

The article deals with the problem of formation of competence in the field of «Nature» of future specialist pre-school education in the process of professional training in high school. An essential component of the training of future teachers of preschool educational institutions is a competence in the field «Nature» that helps to know and understand the relationships in the environment, to set life direction, to form the actual vision of human's place in nature, intensify a need for self-education and self-improvement, and therefore, promotes the professional growth of future professionals, the formation of general professional competence, ecological thinking, value attitude to nature. In conditions of content updates Natural Science education, of great importance is the introduction of new technologies of competency approach teaching Natural Science, which contributes to the formation of personal and professional qualities of future teachers, ability for learning throughout life. The effectiveness of the process of formation Natural Science competence depends on how its objectives, contents, forms and methods corresponding settings, needs, interests and value orientation of future teachers.

Key words: competence, competence approach, professional training, forms and methods of professional training.